

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОЩУВАННЯ НУТУ В УМОВАХ ПОТЕПЛІННЯ В ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Заєць С.О., доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач відділу
кліматично орієнтованих агротехнологій,

Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства НААН,
м. Одеса, Україна

Барсукова О.А., кандидат географічних наук, доцент кафедри
агрометеорології та агроєкології,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, м. Одеса, Україна

Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства НААН,
м. Одеса, Україна

Кіріяк Ю.П., кандидат сільськогосподарських наук

Херсонський обласний центр з гідрометеорології, м. Херсон, Україна

В умовах глобальних кліматичних змін, що супроводжуються підвищенням температури та зростанням посушливості, українські аграрії змушені переглядати структуру посівних площ. Зростає увага до вирощування посухостійких культур, що дозволяє не лише гарантувати продовольчу безпеку країни в умовах воєнних викликів, а й забезпечувати реалізацію геостратегічних завдань України у політичній, економічній та екологічній сферах.

Особливе значення в цьому контексті мають посухостійкі зернобобові культури, серед яких виділяється нут. Він є цінним джерелом високоякісного білка, вуглеводів, клітковини, мінералів та вітамінів. Ґрунтово-кліматичні умови України, особливо в посушливих регіонах з дефіцитом вологи та високими температурами, є досить сприятливими для вирощування нуту.

Нут (*Cicer arietinum* L.) – це важлива зернобобова культура, яка використовується як для продовольчих, так і для кормових цілей. Він широко застосовується як сировина в консервній та харчовій промисловості.

Поживна цінність нуту перевершує такі зернобобові, як соя, горох та квасоля. Хоча вміст білка в нуті дещо нижчий, ніж в інших бобових, його якість значно вища завдяки оптимальному амінокислотному складу, високому вмісту незамінних амінокислот (особливо метіоніну та триптофану) та легкій перетравності.

З точки зору продовольчої безпеки, білки нуту вирізняються високою біологічною активністю, достатньою кількістю незамінних амінокислот та доброю засвоюваністю. Їхній м'який смак і світлий відтінок роблять нут ідеальним інгредієнтом для нових продуктів, таких як локшина, хлібобулочні вироби, печиво та ковбаси. Білок нуту має низку переваг: великі обсяги виробництва, доступна ціна, оптимальний баланс незамінних амінокислот, висока біодоступність та менша алергенність.

Нут легко засвоюється і може бути чудовою альтернативою м'ясу. Для харчових потреб вирощують переважно білонасінневі сорти, які добре

розварюються. Їхнє зерно багате на білок (25–34%), безазотисті екстрактивні речовини (47–60%), жир (4,2–7,2%) та золу (2,3–4,9%).

З нуту готують консерви, кондитерські вироби, замітники кави та безліч інших страв. Підсмажений нут за смаком нагадує горіхи. Його можна поєднувати з овочами в салатах, супах, а також додавати до фаршу для котлет і пельменів.

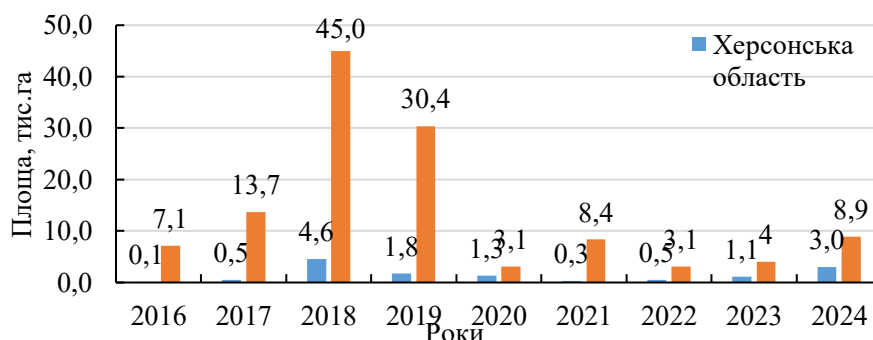
Крім того, зерно нуту є чудовим джерелом калію та кальцію, що важливі для регуляції кровообігу. Регулярне вживання нуту може сприяти зниженню артеріального тиску, виведенню каменів з жовчного та сечового міхура, очищенню заблокованих проток у печінці та селезінці, а також зміцненню серцевих м'язів та підвищенню еластичності судин.

Зважаючи на всі ці корисні властивості, аналіз сучасного стану виробництва нуту та доцільності розширення посівних площ під цією зернобобовою культурою є вкрай актуальним питанням сьогодення.

У світовому виробництві зернобобових нут займає четверте місце, поступаючись лише сої, арахісу та квасолі. На його частку припадає 15,6 % від валового збору всіх зернобобових культур, або 2472 тис. т. Дещо меншу частку має горох (15,3 %), який найбільш розповсюджений у країнах із помірним кліматом.

В Україні нут вирощують переважно в Степових районах, але лише на невеликих площах – приблизно 8 – 10 тис. га. Середня врожайність насіння нуту в Україні становить 1,5 – 2,0 т/га, тоді як за інтенсивних технологій вона може досягати 3,0 – 3,5 т/га і навіть більше за оптимізованого догляду.

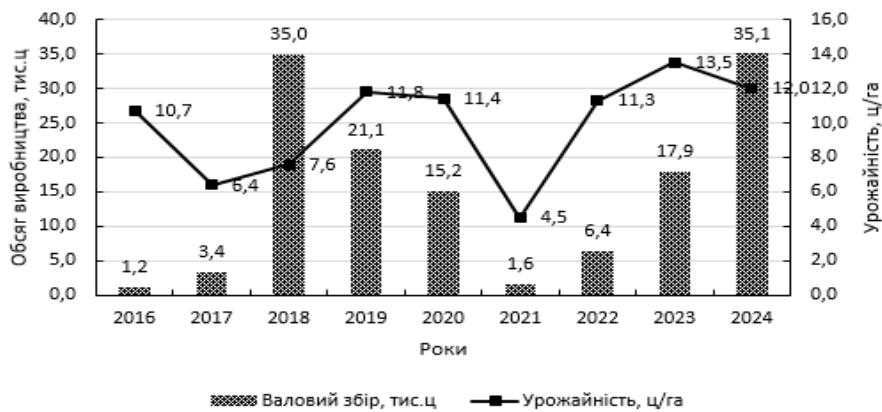
На рис. 1 представлені, найбільші посівні площі нуту в Україні, які досягали 45 тис. га у 2018 році, але після цього різко зменшилися – до 3,1 тис. га у 2022 році. Це пов'язано з тим, що основні посіви до повномасштабного вторгнення були зосереджені на півдні країни, де відтоді продовжуються бойові дії. Крім того, стримуючим фактором залишається відсутність сертифікованих ЗЗР проти сегетальної рослинності для нуту.

Рис. 1. Динаміка площ під посівами нуту в Україні та в Херсонській області

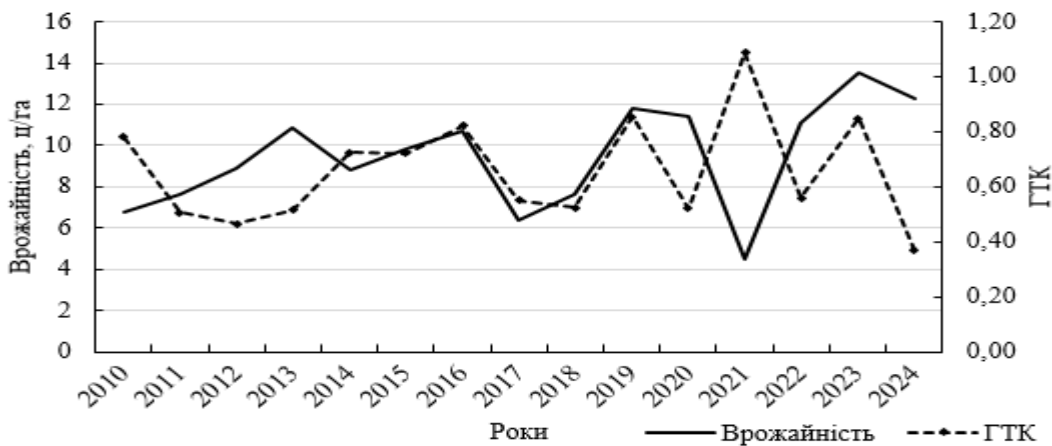
Обсяги виробництва в Херсонській за період 2016 по 2024 роки коливалися від 1,2 тис. ц до 35,1 тис. ц (рис. 2). У 2016 році вони були мінімальними (1,2 тис. ц), а в 2024 році – максимальними (35,1 тис. ц). При такому обсягу виробництва

нугу врожайність в Херсонській області коливалась від 4,5 ц/га до 13,5 ц/га. Як видно, із рис.2, в Херсонській області на кінець дослідного періоду врожайність нугу збільшиться, що можна пов'язати з підвищенням рівня агротехніки.

Рис. 2. Коливання врожайності та обсяг виробництва нугу в Херсонській області

Було розраховано гідротермічний коефіцієнт (ГТК) за період вегетації кожного розглянутого року (рис.3). Аналіз результатів показав, що за період вегетації нугу в Херсонській області в 2012 р. та 2024 спостерігалась ознака дуже сильної посухи.

Рис. 3. Залежність врожайності нугу від ГТК

Для Херсонської області за допомогою формули Алексєєва була побудована крива сумарної ймовірності можливих врожаїв нугу щодо середніх багаторічних значень. Розглядаючи результати розрахунків, можна сказати, що урожай нугу в Херсонській області щорічно забезпечений на 4,5 ц/га (за період 2010-2024 рр.)

Такий підхід дозволяє глибше оцінити мінливість урожайності нугу й точно виявляти ризики, зумовлені непередбачуваними агрометеорологічними умовами.

Він також слугує практичним інструментом для стратегічного планування агротехнічних заходів — таких як вибір стійких сортів, визначення оптимальних строків сівби та коригування системи зрошення — що дає можливість приймати обґрунтовані рішення у сільському господарстві.